

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך לז, תשמ"ו

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מחיי המלים

בקונטרס שנח-שם, האחרון לשנת תשמ"ה, בדיוננו על הרחבת הלשון בתקופת העלייה השנייה, הבאנו מספר חידושי לשון ממאמרו של א' ציוני בירחון 'המעורר' שהוציא בלונדון י"ח ברנר בתרס"ו — תרס"ז. למעשה ציין העורך (והמו"ל) את תאריכי הופעת החוברות שלא לפי הלוח העברי, אלא מינואר 1906 עד (שנה שנייה, חוב' ח-ט) ספטמבר 1907. מְעַבֵּר לשער של חוברת אחרונה זו לשנתו השנייה של 'המעורר' פֹּתֵב ברנר (החותם 'המו"ל') את הדברים האלה, המעניינים בתוכם, בלשונם ובכתיבם:

לעשרות חותמי 'המעורר'

אני מודיע בזה, פי במקום הקונטרסים י' וי"א וי"ב, שאין לאל ידי להוציאם מחסר חמר ספרותי. יקבלו לא יאוחר מבחדש דיצימבר את קבץ כתביו של ג. שופמן. ותו: העיבדה הנ"ל היא גם אחת הסבות הראשיות, שגרמו לאיחור החוברת הזאת. ויקבלו נא אותי ואת התנצלותי בפליחה. נפשי בתקנתי, פי לא אוסיף עוד הטרידם. מעניין להשוות דברי פרידה עצובים אלה, שכתב העורך לקוראיו מקץ שנתיים, לדברים שכתב בשער הגיליון הראשון של 'המעורר'. הריהם להלן.

ר כ ז . ש ג ש ג , ה ש ת ר ג , ה ת פ מ ש

בחזרת א', ינואר 1906, של 'המעורר' פונה ברנר 'אל

הקורא' בדברים אלה:

ראה, הנה החיים והמנת של פלי-מבטא זה בדיך הם נתונים. ברצותך
והנה יתרחב, ישגשג וישתרג פאיכותו ובכמותו, וברצותך יבל יקמל
ויתפמש והיה כלא-היה. שליט יחידי הנך!...

הפעלים ש ג ש ג , ה ש ת ר ג ו ה ת פ מ ש משמשים כאן
בהשאלה ובהפשטה, ושימושים אלה הם מחידושי הזמן. גם
פ ל י מ ב ט א הוא, לפי מילון אבן-שושן, מחידושי ימינו, אך
נראה, שמקורו בתקופת ה"השפלה". על ב ט א ו ן של בן-אב"י
ר' קונטרסי 'לשון פתחיתה' עמ' לט (213).

ר כ ח . ק י נ ן , ע י ן ר

ובהמשך:

וראה, אין 'המעורר' בא בפרוגרמות והבטחות, אינו מדבר לא על
"צורך" ולא על "יכולת" וגם לא על חסרון שאינו מְרָגֵשׁ. יש פה
איזה תשוקה לכרא ולהוליד איזה יציר ספרותי חדש, וישנה גם
אמונה שיעלה לכרא אותו ושבקרב הימים יפפה איזה זרם של חיים
חדש בלבן של הקורא העברי. עוד דבר: בעמקי הלב מקננת בטחה
עוֹרָת, פי אותו הזרם יעבור את הגבול הצר שלנו ויפלט לו נתיב גם
לגבולות אחרים של עמנו. זה הפל.

השימוש בציון הסתמי א י ז ה גם לזכר וגם לנקבה וכן
ב'איזו' לרבים (איזו גליונות איזו מטרות) אופייני הוא ליובל
השנים הראשון לתקופת החייאת הדיבור העברי. השימוש
המושאל והמופשט בפועל ק י נ ן מחידושי הזמן הוא. גם

הביטוי בְּטַחָה עֵינֹרֶת (וכמוֹהוּ אַהֲבָה עֵינֹרֶת, צֵיִתְנוֹת עֵינֹרֶת)
נראה כחידוש של ימינו.

ר כ ט . ה ת ר ק ם , ב ס ו ד י - ס ו ד ו ת , ה ת ג ל ם ,
מ ר ח ק י ה
ובהמשך:

“מהו אותו היצור החדש, שאתם אומרים לברא? מה שמו כי נדע?”
— אין אנו רוצים לקלא בשם לדבר שלא ראה עדיין אור חלד. כך
היא דרבה של יצירה: בהתחלה מתרקם איזה דבר בעמק הלב,
בחשאי, בסודי-סודות, ואחר כך באים לרוב אחרים וקוראים שמות
ועושים אטיקטות...

וטבע הדברים מחייב, שפחזברת זו לא נתגלם עוד הרבה מן החדש,
וגם פחזברת הפאה לא יתגלם עוד הרבה. הדבר, מאמינים אנו, יעשה
לאט, לאט...

ומשמע (ומשמע?) ש“המעורר” יהיה לאי, למצודה בודדה של
מספר אנשים עברים; של אלה הרחוקים זה מזה מרחקיה, ורק דבר
אחד מאחדם ומאגדם — יום מחר.

השימוש המושאל והמופשט בפועל הֵתֵרֵקֵם נראה
חידוש של ימינו. הצירוף ‘בסודי-סודות’ נראה צירוף
חדש של ימינו (על דרך בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת בלשון חכמים). ה ת ג ל ם
— שימוש מושאל ומופשט של ימינו.

מ ר ח ק י ה , ע ל ד ר ך מ ר ח ב י ה מ א פ ל י ה ,
ש ל ה ב ת י ה ש ב מ ק ר א (יָהּ ב צ י ר ו פ י ם א ל ה מ צ י י נ ת ג ו ד ל ר ב)
מ ח ד ש פ ר נ ר ג ם א ת ה צ י ר ו ף מ ר ח ק י ה . ב מ י ל ו ן א ב ן ש ו ש ן י ש
מובאות יותר מאוחרות למרחקיה זה.

ר ל . ה ת ה ן ה

ולבסוף:

וזהו הפלא: אף על פי שכל אלה הפחות הצעירים הם קונקורנטיים נלהבים ועזים בנוגע לאותו "יום מחר" וכל אחד ואחד חפץ למשל ב־ דוקא ממשלה אוטוקרטית, — בכל זאת הם מתכנשים בצותא חדא, מדברים בנחת ובענוה, או גם בחם והתלהבות, ואין פרץ ואין צנחה...
אכן חרשה עשה אלהים בקרב האדם!
וכל החלומות האלה, וכל החיים הללו בידיך, הקורא, נָתַנּוּ. אנא, הזהר בחיים מתהוים... היצלח חפצנו? בידינו? התאות להפיץ את העלים האלה בין טובי מפיריך? התקרא אותם א ת ה בתשומת לב?...
הַ תְּ הַ ן ה , שימוש אופייני לתקופה תוססת זו. ספרו של י' קלוזנר על רשמיו מהחיים בארץ־ישראל, בשם 'עולם מתהנה', נתפרסם כשש שנים אחר כך, בתרע"ב.

ת י ק ו ן ט ע ו ת

ברשימתי 'מחיי המלים', בקונטרס שנח-שם, סימן ריט, ה ס ת מ ך , ה צ ט מ צ ם , הושמטו (באשמתי) בסוף המובאה, אחרי 'היתה אולי בין הספרים המתים, אבל מתה בין החיים...'
המלים: שָׁם הַצְטַמְצַמָּה בַרְבִּינְטָא...